

ویژگی‌های مؤثر در مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی با تأکید بر بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)

محمود عسگری^۱

دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۴/۱۱

پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۰۷/۲۹

چکیده

با هدف شناسایی عوامل مؤثر در مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی در جمهوری اسلامی (مبنتی بر بیانات مقام عظمای ولایت)، نویسنده در این مقاله تلاش کرده است با بهره‌گیری از بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، مجموع ویژگی‌های تأثیرگذار بر مردم‌سازی حکمرانی امنیتی را شناسایی و مشخص کند، از این رو روش پژوهش، توصیفی و نوع پژوهش براساس هدف، توسعه‌ای و روش گردآوری داده‌ها، کتابخانه‌ای است، برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش تحلیل مضمون و نرم‌افزار MAXQDA استفاده شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد با توجه به ویژگی‌هایی مانند «تمرکززدایی از تصمیم‌گیری‌ها، توجه به مطالبات مردم، اقناع فکری و پرهیز از تحمیل، رعایت حقوق مردم، شناخت خواسته‌ها و نیازهای مردم، پرهیز از گروه‌گرایی، پاسخگویی، سیاستگذاری درست، خدمتگزاری، خردگرایی، استفاده از ظرفیت کارشناسی، توانمندی سیاستگذاران/مجریان، راه‌گشایان/قوانین/سیاست‌ها، تأمین عدالت اجتماعی، شفافیت، اعتماد/باور داشتن به مردم، صداقت با مردم، نداشتن نگاه از بالا، توسعه تفاهم اجتماعی، مدارا با مخالف، ساده‌زیستی دولت‌مردان، حضور سازمان‌یافته مردم به‌عنوان بسیج در صحنه‌های گوناگون، میدان‌داری مردم، تنظیم‌گری، دین‌مداری و مبارزه با فساد» و کاربست آنها، حکمرانی امنیتی کشور صفت متعالی «مردمی» خواهد داشت؛ صفتی که متضمن رضایت، امنیت، ثبات سیاسی، نظم اجتماعی، بالندگی و تعالی، شکوفایی و اعتمادزایی است.

واژگان کلیدی: حکمرانی، حکمرانی امنیتی، مردمی‌سازی، مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی).

۱. عضو هیأت علمی دانشگاه عالی دفاع ملی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران

مقدمه

مردم از عناصر اصلی «دولت» بوده و به معنی تمامی آحاد، اقشار، قومیت‌ها و مذاهب کشور است. بدون مردم، «حکومت»، فلسفه وجودی خود را از دست می‌دهد. از دید فرماندهی معظم کل قوا، مردم، «اصل» هستند. رویکرد مترقیانه معظم‌له در مورد نقش و جایگاه مردم در نظام اسلامی، در این جمله به خوبی روشن است:

«در نظام اسلامی، رأی، خواسته و عواطف مردم، تأثیر اصلی را دارد و نظام اسلامی بدون رأی و خواست مردم تحقق نمی‌یابد» (بیانات فرماندهی معظم کل قوا، روزنامه اطلاعات، ۱۳۷۹/۶/۱۰).
هم‌چنین ایشان بیان داشته‌اند که:

«هر دولتی در ایران اسلامی که به مردم خود تکیه نداشته باشد، مشروع نیست» (بیانات فرماندهی معظم کل قوا، ۱۳۸۳/۱۱/۱۰).

هیچ کشوری از جمله جمهوری اسلامی ایران، بدون حکمرانی چه مدون و چه غیر مدون قادر به ادامه حیات نیست. حکمرانی حوزه‌های گوناگونی دارد که حکمرانی امنیتی از جمله مهم‌ترین آنها به‌شمار می‌آید که باتوجه به ویژگی‌های امنیت، مقوله‌ای دشوار و تعیین‌کننده است. حکمرانی امنیتی در جمهوری اسلامی ایران، از آنجا که هنوز کامل نیست و حلقه‌های مفقوده‌ای در این زنجیره مشاهده می‌شود، رنگی خاکستری دارد؛ به عبارتی نمی‌توان «سیاه و سفید» در زمینه آن صحبت کرد، اما می‌توان گفت که رسیدن به وضعیت باثبات و در صورت لزوم مدیریت بحران به‌عنوان یکی از وظایف دولت و نیروهای انتظام‌بخش، در گرو حکمرانی امنیتی (کارآمد) است (Christensen, Læg Reid, 2019: 1). به نظر برخی، جلوگیری از قطبی‌شدن با پیامدهایی همچون بی‌ثباتی‌های اجتماعی، افزایش اختلافات طبقاتی و ثروت به‌عنوان یکی از روندهای قوی جهانی (World Economic Forum, 2019: 6) و نیز دو قطبی‌هایی مانند دولت در برابر جامعه مدنی و مدیریت آن، به‌واسطه حکمرانی امنیتی قابل انجام است (Jessop, 2003: 101-116).

بسیاری از تحولات محیطی پیشینی مانند جهانی‌سازی و پدیده‌های نوینی مانند جامعه پلتفرمی^۱ (Van Dijk, Thomas, De Waal, 2018) و آثار آنها از جمله فرسایش حاکمیت ملی دولت‌ها، ضرورت حرکت به‌سوی مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی را توجیه می‌کند (Liao, 2012: 17-23).
واقعیتی که همواره به‌ویژه در امور امنیتی، مورد تأکید مقام معظم رهبری بوده است:

«این ملت، همان ملتی است ... با حضور سیل‌آسای خود در خیابان‌ها و در تظاهرات و در اجتماعات، مثل رودخانه‌ای که می‌آید و خس و خاشاک‌ها را پاک می‌کند و از بین می‌برد، وارد میدان و صحنه شده و دشمن را ناکام کرده است» (بیانات مقام معظم رهبری، ۷۸/۵/۸).

این دیدگاه رهبر معظم انقلاب برآیند این باور تعیین‌کننده ایشان است که:

«دفاع ما دفاع مردمی بود. امروز هم هرگاه برای نظام اسلامی خدای ناخواسته مشکلی پیش آید، باز، حل آن مشکل، حل مردمی است» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۷۲/۵/۸).

حرکت ضعیف در مسیر مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی در کشور، سبب‌ساز مشکلاتی مانند شکاف دولت و ملت، افزایش هزینه‌های تأمین و تداوم امنیت، بروز و ظهور فزاینده ناآرامی‌های اجتماعی (مانند دی‌ماه ۱۳۹۶ و آبان ۱۳۹۸) خواهد بود که برآیندی جز، کاهش ضریب امنیت ملی و توسعه و تعمیق دامنه آسیب‌ها و تهدیدات و جایگزینی خشونت‌ورزی به‌جای سیاست‌ورزی به‌همراه نخواهد داشت. به‌راستی آیا با سبک و سیاق کنونی، می‌توان به تداوم ثبات نظام امیدوار بود؟ چگونه می‌توان بیشتر از مبانی و موازین عملی شریعت در راستای تقویت مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی بهره گرفت؟ به‌نظر نویسنده، با مشخص‌کردن ویژگی‌های مؤثر بر مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی از بیانات مقام معظم رهبری، به‌عنوان تفسیری از احکام و دستورات شارع مقدس، می‌توان به تحقق این امر کمک کرد. باوجود چنین اهمیتی، متأسفانه پژوهشی علمی به‌منظور شناسایی این ویژگی‌ها از بیانات رهبر فرزانه انقلاب انجام نشده است که مسئله پژوهش نیز این مطالب است.

در رابطه با اهمیت پژوهش می‌توان گفت پرداختن به این موضوع در تسری‌دادن مبانی و سازوکارهای امنیت از «دولت» به سوی «جامعه» بسیار حائز اهمیت است. از دیگر دلایلی که اهمیت پرداختن به این موضوع را دوچندان می‌کند، پیچیده‌تر و ترکیبی‌شدن تهدیدات امنیتی است که مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی، ظرفیت‌های متعدد و مناسبی برای مدیریت آنها است.

بدون مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی، این احتمال وجود دارد تنش‌های اجتماعی از کنترل خارج و به خشونت تبدیل شود. تفکر و تألیف در حوزه مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی، می‌تواند بخشی از خلأ موجود در ادبیات راهبردی کشور را برطرف کند.

نویسنده در این مقاله در پی پاسخگویی به این پرسش است که ویژگی‌های مؤثر در مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی (با تأکید بر بیانات مقام معظم رهبری) کدام است؟

بررسی‌ها در بین مقالات و کتاب‌های منتشرشده و جستجو در وبگاه‌های معتبر نشان می‌دهد که تاکنون در مورد موضوع این مقاله (حداقل در بین آثار در دسترس)، کتاب یا مقاله‌ای علمی چاپ و منتشر نشده است؛ اما موارد زیر، پژوهش‌های مرتبطی است که در ادامه به آنها اشاره می‌شود.

۱. در مقاله «مفهوم‌پردازی حکمرانی امنیت» به بررسی تغییر معماری امنیت پس از جنگ سرد پرداخته شده است. این مقاله استدلال می‌کند که عدم تهدید نظامی و به دنبال آن گسترش مفهوم امنیت از کشورها به جوامع، به تمایز روزافزون ترتیبات سیاست‌های امنیتی از آغاز دهه ۱۹۹۰ منجر شده است. نهادهای بین‌المللی نه تنها از پایان دوقطبی گسترش یافته است؛ بلکه بازیگران خصوصی - مانند سازمان‌های غیردولتی و شرکت‌های خصوصی امنیتی - نفوذ قابل توجهی پیدا کرده‌اند. این مقاله پیشنهاد می‌کند برای درک نظام امنیتی در حال ظهور، ممکن است یک دیدگاه نظری جدید مورد نیاز باشد. چنین دیدگاهی می‌تواند مبتنی بر مفهوم «حکمرانی امنیتی» باشد که توسعه از نظام امنیتی متمرکز دوران جنگ سرد به ساختارهای امنیتی پراکنده و پیچیده امروز را توصیف می‌کند (Krahmann, 2003: 5-26).

۲. نویسنده مقاله «تأملی نظری در نسبت حکمرانی خوب و امنیت ملی» به این نکته اشاره کرده است که هر چند مفهوم حکمرانی خوب در دو دهه پایانی قرن بیستم وارد قاموس علوم اجتماعی شد، اما ارتباط آن با امنیت ملی چندان مورد مذاقه قرار نگرفت. این مقاله با روش تحلیلی - توصیفی و مقایسه سه مسئله زمینه‌های تکوین و گسترش، ویژگی‌ها و عناصر و پیامدهای اعمال حکمرانی خوب از بین موضوعات گوناگون، رابطه نظری این ایده را با مفهوم امنیت ملی واکاوی می‌کند. اعمال حکمرانی خوب به تأمین امنیت گسترده و پایدار می‌انجامد و بازاندیشی در تعریف سنتی امنیت و افزودن عناصر جدید به آن، به گونه‌ای که وزن تهدیدهای درونزای غیرنظامی امنیتی بیش از تهدیدهای برونزای نظامی شود و راه تهدیدزدایی از آنها به اقدامات نرم محدود شود. به این ترتیب، توسعه مفهومی افقی و عمودی امنیت و گسترش مراجع آن بیان‌کننده این است که زمینه‌ها و شرایط عینی که سبب تحول شیوه‌های حکمرانی و برآمدن الگوی حکمرانی خوب بر مبنای توسعه انسانی پایدار شده است، به گونه مشابهی به دگردیسی مفهومی امنیت ملی از رویکرد سنتی به امنیت نوین و پایدار شده و این دو ایده را از دید مفهومی بسیار متقارن و از نظر عملی، ملازم یکدیگر ساخته است (کریمی مله، ۱۳۹۱: ۸۰ - ۴۴).

۳. در مقاله «نقش مؤلفه‌های قدرت ملی در تحقق متعالی حکمرانی امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران» به این موضوع اشاره شده است که تهدید و امنیت، مفاهیمی ابهام‌آمیز و انتزاعی است. هدف اصلی پژوهش اولویت‌بندی و تعیین نقش مؤلفه‌های اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و نظامی برای تحقق حکمرانی امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران است. این پژوهش کاربردی و به‌روش زمینه‌ای - موردی انجام شده و با استفاده از نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شده است، روش گردآوری اطلاعات میدانی و کتابخانه‌ای و جامعه نمونه ۷۳ نفر بوده است. ترتیب اولویت حلقه‌های امنیتی: نظامی - سیاسی - فرهنگی و اقتصادی است، اما حلقه‌های تهدیداتی: اقتصادی - فرهنگی - سیاسی و نظامی است؛ بنابراین حلقه‌های امنیتی و تهدیداتی برعکس هم است. ایران هر سه طیف تهدید: منفی - صفر و مثبت را دارد. مؤلفه‌های قدرت ملی شش عامل اقتصادی، هشت عامل سیاسی، ۱۱ عامل نظامی و پنج عامل فرهنگی دارد. پنج عامل نیز دو نقش دارد. در مجموع مؤلفه‌های قدرت ملی ۳۰ عامل و ۳۵ نقش دارد: «۲۲ نقش قوت، چهار نقش ضعیف، سه نقش فرصت و شش نقش تهدید» است. براساس این نقش‌ها، جمهوری اسلامی ایران در موقعیت راهبردی «تهاجمی» قرار دارد، بر اساس نظریه «موازنه تهدید»، حکمرانی امنیت ملی در ایران باید از دکتترین «تدافعی تهدیدمحور و گُنشی» به دکتترین «تهاجمی امنیت‌محور و فراگُنشی» تبدیل شود که بر گرفته از نظریه «موازنه قوا» است (کلانتری و خزلی، ۱۳۹۹: ۷۹ - ۵۳).

۴. در مقاله «ارزیابی نقش شورای امنیت کشور در ساختار حکمرانی امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران» به این موضوع پرداخته شده است که برابر قانون، شورای امنیت کشور، یکی از نهادهای متولی مدیریت سیاستگذاری امنیت ملی است. هدف این مقاله، تحلیل، آسیب‌شناسی و ارزیابی نقش شورای امنیت کشور در ساختار حکمرانی امنیت ملی است و برای این منظور، حوزه‌های ساختاری، کارکردی و حقوقی شورا و نسبت آن با دیگر شوراها و نهادهای مسئول در عرصه امنیت داخلی هم‌سنجی شده است. نتایج این مقاله حاکی است که عواملی مانند وجود کاستی‌هایی در قانون تعیین وظایف و تشکیلات شورای امنیت کشور، ترکیب اعضا و نوع نقش‌آفرینی آنها در شورا، کاهش مفهوم امنیت داخلی به امنیت نظامی و انتظامی و همپوشانی شرح وظایف با دیگر نهادها سبب شده این شورا چنانکه باید، نتواند در ساختار حکمرانی امنیتی کشور به ایفای نقش مؤثر پردازد و بیشتر به نهادی هماهنگ‌کننده تبدیل شده است (صدرانیا، ۱۳۹۹: ۱۴۵ - ۱۱۲).

۵. در مقاله «حکمرانی امنیت ملی در پرتو نظریه قضایی‌سازی سیاست: بهینه‌سازی نقش قوه قضائیه در حکمرانی امنیت ملی» به این نکته اشاره شده است که دستگاه قضایی از یک‌سو با تأمین امنیت قضایی، به تقویت امنیت ملی کمک می‌کند، از سوی دیگر، نقش این قوه در حکمرانی امنیت ملی در خلال پدیده‌ای بررسی شده که قضایی‌سازی سیاست نام گرفته است. پیوند مفهوم نظارت قضایی با فرایندهای اجرایی و سیاسی در دنیا، به شکل‌گیری پدیده قضایی‌سازی سیاست انجامیده است. در این مقاله، ارتباط قضایی‌سازی سیاست و گسترش صلاحیت‌های نظارتی قوه قضائیه برای تحقق هرچه بیشتر و مستحکم‌تر امنیت ملی مورد بررسی قرار گرفته است (رضایی، نخجوانی، ۱۳۹۹: ۱۰۹ - ۸۱).

در مقام جمع‌بندی باید گفت بررسی این منابع نشان می‌دهد که مقالات مورد نظر تنها به تبیین موضوع حکمرانی یا حکمرانی امنیت ملی پرداخته و به ویژگی‌های مؤثر در شکل‌گیری مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی (برگرفته از بیانات مقام معظم رهبری) توجه نکرده است؛ بنابراین این پژوهش به‌لحاظ موضوعی، نوآوری دارد.

ادبیات پژوهش

تعاریف مفاهیم

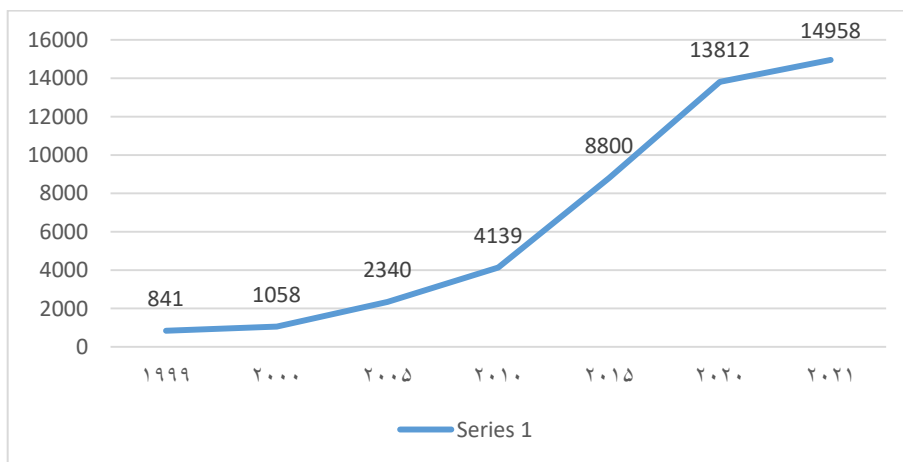
حکمرانی

مفهوم حکمرانی در دو دهه اخیر در محافل علمی و دانشگاهی بسیار رواج یافته است. از سوی دیگر فعالیت بیش از ۱۵۰ مدرسه یا دانشکده حکمرانی در جهان، گواهی بر اهمیت فزاینده این موضوع است. جدول ذیل بیانگر بخشی از این همه‌گیری است.

جدول ۱. استفاده از مفهوم حکمرانی در انتشارات بین سال‌های ۲۰۰۸ - ۱۹۸۸

حکمرانی در موضوعات منتشر شده	حکمرانی در عنوان‌های منتشر شده
اقتصاد (۱۴۴۵)	علوم سیاسی (۴۲۸)
۱۱/۱۸٪	۱۰/۴۱٪
مدیریت (۱۲۸۷)	اقتصاد (۴۲۰)
۹/۹۵٪	۱۰/۲۱٪
علوم سیاسی (۱۱۳۶)	مدیریت عمومی (۴۱۹)
۸/۷۸٪	۱۰/۱۹٪
تجارت (۱۰۹۷)	مدیریت (۳۵۱)
۸/۴۸٪	۸/۵۳٪
مدیریت عمومی (۱۰۶۹)	حقوق (۳۳۸)
۸/۲۷٪	۸/۲۲٪
برنامه‌ریزی و توسعه (۹۷۷)	برنامه‌ریزی و توسعه (۳۱۴)
۷/۵۵٪	۷/۷۳٪
مطالعات محیط‌زیست (۹۲۰)	تجارت (۲۸۹)
۷/۱۱٪	۷/۰۲٪
حقوق (۹۰۷)	مطالعات محیط‌زیست (۲۷۳)
۷/۰۱٪	۶/۶۴٪
جغرافیا (۷۷۲)	روابط بین‌الملل (۲۵۵)
۵/۹۷٪	۶/۲۰٪
تجارت و مالیه (۶۸۳)	تجارت و مالیه (۱۸۲)
۵/۲۸٪	۴/۴۲٪

Diarra, 2012: 23.

نمودار ۱. روند و تعداد مطالب منتشر شده در کتاب‌ها و مجلات معتبر جهانی با موضوع حکمرانی (sciencedirect.com)

حکمرانی از جمله مفاهیمی است که در مورد ارائه تعریفی واحد از آن، اجماع وجود ندارد. حکمرانی، واژه‌ای برای توصیف اشکال جدید هماهنگی سیاستی و خط‌مشی‌گذاری است (Daase, Friesendorf, 2010: 4-3). حکمرانی، توانایی دولت در ایجاد فرایند مدیریت عمومی

کارآمد، مؤثر و پاسخگو است که پذیرای مشارکت شهروندان باشد.

حکمرانی امنیتی

هر چند فوکو با تبارشناسی مفهوم حکمرانی، ریشه آن را به قرن ۱۶ رساند (Senellart, 2007: 138)، اما «حکمرانی امنیتی»، مفهومی است که پس از جنگ سرد و برای اولین بار در دهه ۲۰۰۰ در اروپا برای تبیین شیوه‌های جدید رویارویی کشورهای اروپایی با تهدیدهای امنیتی فراملی مطرح شد (Bevir, Hall, 2013: 17). بررسی‌ها نشان‌دهنده کاربرد فزاینده این مفهوم در ادبیات علمی جهان است.

جدول ۲. کاربرد مفهوم حکمرانی امنیتی در حوزه‌های گوناگون از سال ۱۹۹۷ تا ۲۰۲۱

تعداد	حوزه	تعداد	حوزه
۳۲	کشاورزی	۳۴۶	علوم رایانه
۲۷	مهندسی	۱۶۱	علوم اجتماعی
۲۶	علوم تصمیم‌گیری	۷۰	تجارت، مدیریت و حسابداری
۲۴	انرژی	۵۲	علوم زیست‌محیطی
۲۳	اقتصادی	۴۲	پزشکی

Source: sciencedirect.com

حکمرانی امنیتی، سنت‌ها و نهادهایی است که توسط آن اقتدار در یک کشور اعمال می‌شود. حکمرانی امنیتی، فرایندی است که طی آن می‌توان از راه سازوکار حاکمیت مؤثر، ظرفیت‌های امنیت‌ساز را تقویت کرد. حکمرانی امنیتی «ابزار ابتکاری» برای کمک به گریز از سیاست‌های امنیتی سنتی است (Hameiri, Jones, Sandor, 2018: 463-482).

اساسی‌ترین مفهوم قابل درک از ماهیت حکمرانی امنیتی این است که دیگر نمی‌توان دولت را تنها کنشگر مستقل و دارای قدرت در جامعه (در یک زمان خاص) دانست. حکمرانی امنیتی، اقتدار عمودی و قدرت نظارتی را مانند مفهوم «نظام سیاسی» و ایده سنتی «سیاست» فرض نمی‌کند. این مفهوم به فرایندهای رسمی و غیر رسمی، عمودی و افقی اشاره می‌کند که هیچ‌کدام، اولویت پیشینی ندارد (Hufty, 2011: 405). منظور از حکمرانی امنیتی، زیر سؤال بردن یا انکار نقش اصلی دولت در اداره عمومی یا مسائل امنیتی و یا کنار گذاشتن نهادها و قوانین رسمی لازم برای نظم کلی نیست (Liao, 2012: 17-23). در دوره کنونی، حکمرانی امنیتی نه فقط توسط دولت و نه بدون دولت و صرفاً توسط بخش غیردولتی، بلکه شکل بهینه و مطلوب آن، راهبری

مشترک این فرایند ازسوی دولت و بخش غیردولتی است (Daase, Friesendorf, 2010: 3). سیاست امنیتی سنتی در حوزه انحصاری دولت‌ها برای تأمین دفاع نظامی مورد استفاده قرار می‌گیرد، در حالی که حکمرانی امنیتی ازسوی بازیگران چندگانه با هدف ایجاد محیط امن برای دولت‌ها، گروه‌های اجتماعی و افراد شکل می‌گیرد (Daase, Friesendorf, 2010: 1). حکمرانی امنیتی، تغییرات در سازوکارها و روش‌های تأمین امنیت را روشن می‌کند (Ehrhart, Hegemann, Kahl, 2014: 119-125).

بنابر آنچه بیان شد شیوه تنظیم‌گری و انتظام‌بخشی به امور امنیتی، حکمرانی امنیتی است که به‌مثابه بحثی میان‌رشته‌ای (در پیوند با علوم سیاسی، جامعه‌شناسی سیاسی، روان‌شناسی اجتماعی، مدیریت و...) شامل چگونگی سیاست‌گذاری، تصمیم‌گیری، اجرا و چگونگی مدیریت مسائل امنیتی، توسط دولت در تعامل با مردم و بازیگران غیردولتی در راستای دستیابی به اهدافی همچون ثبات سیاسی، تأمین امنیت ذهنی مردم و حفظ و ارتقای امنیت است.

واقعیت‌های جهانی بیانگر تغییر الگوواره‌های حکمرانی امنیتی است. در گذشته، ابتکار عمل در اختیار حکومت‌ها بود. این شیوه حکمرانی از بالا بود که در آن، اجرای سیاست با دولت بود. این روش، رویکرد تجویزی دارد؛ به‌عبارتی سیاست‌ها را به‌صورت درون‌داد و اجرا را به شکل برون‌داد تفسیر کرده و اجرا را به‌مثابه تعامل بین مجموعه اهداف و اقدامات مربوط به دستیابی به آنها تلقی می‌کند و در اجرا بر استقرار روش‌های دیوان‌سالارانه به‌منظور تضمین اجرای صحیح سیاست‌ها، دلالت دارد. از این رو باید منابع کافی وجود داشته و باید نظامی از مسئولیت‌های شفاف و کنترل سلسله‌مراتبی برای نظارت بر اقدامات مجریان وجود داشته باشد. ضعف اصلی این روش، از تمرکز آغازین آن بر تصمیم‌گیرندگان مرکزی و نادیده‌گرفتن دیگر بازیگران ناشی می‌شود.

در واکنش به آنچه گفته شد، روش دیگری در اواخر دهه ۱۹۷۰ و اوایل ۱۹۸۰ مطرح شد. این روش، ارتباط خطی و یک‌جانبه میان تصمیم‌گیرنده و اجراکننده را مورد تردید قرار داد و بر وجود ارتباط میان نظام سیاسی و نظام اجرایی بر اساس مذاکره و روابط قدرت تأکید دارد. به این ترتیب دیگر بازیگران، تابع و فرمانبردار نیستند؛ بلکه در طراحی اهداف و سیاست‌ها نقش فعال دارند. روش یادشده این گزاره را نمی‌پذیرد که سیاست‌ها در مرکز تعریف شود و مجریان فقط باید این اهداف را دنبال کنند. ذی‌نفعان از سیاستگذاران مرکزی به مشکلات واقعی، نزدیک‌تر هستند و قدرت تشخیص بهتری دارند. روش اخیر، به‌نوعی مورد تأکید مقام معظم رهبری نیز بوده است:

«مهم‌ترین کار اصولی‌ای که انقلاب کرده است، تبدیل نظام طاغوت‌سالار به نظام مردم‌سالار است؛ این مهم‌ترین کاری است که انقلاب کرده است؛ آن هم با الهام از تعالیم اسلامی... مردم‌سالاری یعنی مردم اصلند؛ اصل مردمند؛ نه فقط در تعیین حاکم؛ ... اما فقط این نیست؛ آنچه مهم است، این است که مردم‌سالاری یعنی مردم را در همه امور زندگی، صاحب رأی و صاحب تدبیر و صاحب تصمیم قرار دادن؛ درست نقطه مقابل آن چیزی که قبل از انقلاب در این کشور در طول قرن‌های متمادی بود. قرن‌های متمادی این کشور از خودرأیی طواغیت و سلاطین رنج می‌برد، مردم هیچ‌کاره بودند» (بیانات مقام معظم رهبری، ۹۶/۱۱/۲۹).

۳.۱. مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی

وقوع انقلاب اسلامی، تغییرات گسترده سیاسی، اجتماعی و... را در ساختارهای جامعه ایجاد کرد، اما بی‌تردید به دلیل ماهیت انقلاب، «مردمی‌سازی» کارها به‌ویژه مقوله امنیت از مهم‌ترین این تغییرات به‌شمار می‌آید. در واقع اقدام‌هایی مانند تأسیس «سپاه پاسداران انقلاب اسلامی» برای حفاظت از دستاوردهای انقلاب، «کمیته انقلاب اسلامی» برای گسترش نظم و امنیت اجتماعی و «بسیج» برای مشارکت همگانی توده‌های مردمی در حفاظت از دستاوردهای انقلاب و برقراری امنیت اجتماعی را در کنار ایجاد برخی نهادها و سازمان‌های دیگر، باید در این راستا تحلیل کرد. در این رابطه نقش بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران بی‌بدیل بوده است. «مردم» به‌مثابه «امکان» غیرقابل جایگزین، همواره شالوده و تکیه‌گاه دیدگاه‌های راهبردی ایشان بود.

«مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی» بر مشارکت معنادار و مؤثر مردم در همه فرایندهای تولید و حفظ امنیت دلالت دارد. فراهم‌سازی بسترهای بهره‌گیری برابر و عادلانه از فرصت‌های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی و نیز کنشگری فعالانه در این عرصه‌ها برای مردم از سطوح مدنی گرفته تا مدیریتی، به حرکت در مسیر مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی منجر می‌شود. این فرایند سبب افزایش اعتماد متقابل و تعامل دولت و جامعه می‌شود و سرمایه اجتماعی را فراوری می‌کند؛ بنابراین می‌توان گفت اگر در گذشته مشارکت مردم، ضرورتی عقلایی بود، امروزه ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. مردمی‌سازی امنیت، از جمله ارزش‌های نوینی است که با خود مسئولیت‌پذیری و اقدام آگاهانه و اختیاری را به‌همراه دارد.

مردمی‌سازی امنیت به‌معنای مشارکت فعال و آگاهانه مردم است و در راستای توانمندسازی افراد برای رفع نیازها و به‌دست‌آوردن منافع است (Smith, 1998: 197).

مشارکت مردم در امنیت‌سازی، سازوکار بی‌همتا در راستای امنیت پایدار است. این رویکرد، امنیت را دارای مبنای اجتماعی و مردمی می‌داند. به عبارتی امنیت، مقوله‌ای جدا از دیگر امور اجتماعی نیست. از دید نگارنده، مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی به معنای مشارکت و همکاری حداکثری مردم در مسئله‌یابی، تصمیم‌گیری و اجرای اقدامات امنیتی و نظارت بر آنها است.

روش پژوهش

این مقاله قصد دارد با کمک مضمون‌ها و مفاهیم به دست‌آمده از متن بیانات مقام معظم رهبری، شبکه‌ای از مضمون‌های مرتبط با ویژگی‌های مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی در جمهوری اسلامی ایران را به دست آورد.

روش پژوهش، تحلیل مضمون از انواع تحلیل‌های کیفی و با بهره‌گیری از نرم‌افزار MAXQDA است. برای دستیابی به نتیجه مفید در پژوهش‌های کیفی، لازم است داده‌ها به صورت روشمند، بررسی و تحلیل شود. تحلیل داده‌ها که مرحله‌ای حیاتی از پژوهش کیفی است، مستلزم اقدام اساسی برای گردآوری داده‌ها و مرتبط‌کردن آنها با مفاهیم انتزاعی سطح بالاتر است. تحلیل مضمون، از روش‌های پژوهشی روی متون است و بیشتر هنگامی کاربرد دارد که حجم زیادی از داده‌ها وجود دارد. با استفاده از این روش، داده‌های متن کاهش یافته، بخش‌بندی، مقوله‌بندی و خلاصه می‌شود؛ سپس به گونه‌ای بازسازی می‌شود که مفاهیم و الگوهای متن از درون داده‌ها استخراج شود؛ این روش، شیوه‌ای برای شناسایی، تحلیل و گزارش الگوها در درون داده‌هاست (Boyatzis, 1998: 36).

هدف در تحلیل مضمون برخلاف نظریه زمینه‌ای یا نظریه داده‌بنیاد، استخراج الگوی مفهومی است که در دل متن نهفته است و ضرورتی برای صورت‌بندی نظریه‌ای جدید برای توصیف یافته‌ها نیست؛ پس روش تحلیل مضمون افزون بر اینکه به پژوهشگر امکان می‌دهد که مضمون-های متن را بررسی و استخراج کند، می‌تواند به الگویی نظام‌مند از مضمون‌ها و روابط میان آنها نیز منتج شود؛ به عبارتی منظور از الگو، مدلی است که از طریق نظم مفهومی داده‌ها به دست می‌آید (یزدخواستی، پناهی، مهری، ۱۳۹۳: ۸۷ - ۷۵). این روش، فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و گوناگون را به داده‌های غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند (Braun, Clarke, 2006). تحلیل مضمون، فقط روش کیفی خاصی نیست؛ بلکه فرایندی است که می‌تواند در بیشتر

روش‌های کیفی به‌کار رود. به‌طور کلی تحلیل مضمون، روشی برای «دیدن متن»، «برداشت و درک مناسب از اطلاعات ظاهراً نامرتبط»، «تحلیل اطلاعات کیفی» و «تبدیل داده‌های کیفی به داده‌های کمی» است (Boyatzis, 1998: 4).

در این مقاله روش پژوهش، توصیفی و نوع پژوهش براساس هدف، توسعه‌ای و روش گردآوری داده‌ها، کتابخانه‌ای است که پس از مراجعه به وبگاه مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی)، بیانات مرتبط با موضوع این مقاله شناسایی شد و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش تحلیل مضمون و نرم‌افزار MAXQDA استفاده شده است.

برای محاسبه پایایی، پژوهشگر ابتدا شناسه‌گذاری بیانات را یک‌بار با مطالعه سطر به سطر و به‌صورت دستی و به‌منظور اطمینان بیشتر یک‌بار هم این شناسه‌گذاری را با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA انجام داده است. در گام بعدی، بیانات مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی) در اختیار پژوهشگر دیگر قرار داده شد و ایشان نیز مطابق با توضیحات ارائه‌شده، یک‌بار دیگر متون را شناسه‌گذاری کردند. بعد از شناسه‌گذاری در این دو مرحله، نتایج شناسه‌گذاری‌ها با یکدیگر مقایسه و براساس فرمول زیر از روش هولستی برای محاسبه پایایی استفاده شد:

$$PAO = 2M / (n1 + n2)$$

$$2 * 27 / (31 + 27) = 0.93$$

در این فرمول PAO به معنی درصد توافق مشاهده‌شده (ضریب پایایی)، M تعداد شناسه‌های مورد توافق در دو مرحله شناسه‌گذاری، n1 تعداد واحدهای شناسه‌گذاری‌شده در مرحله اول و n2 تعداد واحدهای شناسه‌گذاری‌شده در مرحله دوم است. این رقم میان صفر (هیچ توافق) تا یک (توافق کامل) متغیر است. پاسخ نتیجه برای پژوهش که ۰/۹۳ به دست آمد که نشان می‌دهد مضمون‌ها از پایایی (قابلیت اعتبار) مطلوب برخوردار است.

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

همان‌گونه که پیشتر اشاره شد هدف اصلی مقاله، مشخص کردن ویژگی‌های مؤثر بر تحول در حکمرانی امنیتی با مردمی‌سازی آن مبتنی بر سخنان رهبر معظم انقلاب بود. پس از شناسه‌گذاری بیانات مقام معظم رهبری، سرانجام از ۲۶ ویژگی و مضمون به دست آمده، یک مضمون دارای ماهیت دولتی - ساختاری، ۱۲ مضمون، دولتی - رویکردی، ۱۱ مضمون، دولتی - عملکردی، یک

مضمون، مبانی، دو مضمون، مردمی (به شرح جدول ذیل) بود که بی‌توجهی یا نادیده‌انگاری هر یک، می‌تواند سبب خلأ جدی در فرایند حکمرانی امنیتی باشد.

جدول ۳: ویژگی‌های مؤثر بر مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی مستخرج از بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)

مضمون فراگیر	مضمون‌های پایه‌ای	مضمون‌های سازمان‌دهنده	بیانات
مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی	تمرکززدایی از تصمیم‌گیری‌ها	دولتی - ساختاری	تصمیم‌گیری‌ها را از حالت تمرکز خارج کنید. (۱۳۹۵/۶/۳)
	توجه به مطالبات مردم	دولتی - رویکردی	مردم مطالباتی دارند... اگر این توقعات و انتظارات برآورده نشود، اعتراض می‌کنند. (۱۳۹۸/۱۰/۱۱)
	اقناع فکری و پرهیز از تحمیل	دولتی - رویکردی	اقناع با گلوله، روش مارکسیست‌ها بود. (۱۳۹۴/۴/۲۰)
	رعایت حقوق مردم	دولتی - رویکردی	فارغ از اینکه یک فرد، مسلمان است یا غیر مسلمان، به نظام اسلامی وفادار است یا نیست، حقوق عمومی او باید محفوظ باشد... باید آزادی و نگاه عادلانه برای همه یکسان باشد. (۱۳۹۸/۷/۴)
	شناخت خواسته‌ها و نیازهای مردم	دولتی - رویکردی	تصمیم‌گیری‌ها و جهت‌گیری کلی (مجلس) نیز باید طبق اراده مردم و منطبق با نیازهای آنان باشد. نمایندگان محترم برای اینکه بتوانند این مقصود را برآورده کنند باید با توده‌های مردم و انتخاب‌کنندگان خود، در تماس و ارتباط باشند و نیازهای راستین و خواسته‌های به‌حق آنان را به‌درستی و از نزدیک بشناسند و آن را در مصوبات مجلس رعایت کنند. (۱۳۷۱/۳/۷)
	پرهیز از گروه‌گرایی	دولتی - عملکردی	برادران و خواهران نماینده را به رعایت تقوا و توکل به خداوند و توجه به معنویت و اخلاق و عبادت، و بی‌اعتنایی به تشریفات زاید و تجملات اسراف‌آمیز، و اجتناب از گروه‌گرایی، و مقدم‌داشتن مصالح کشور و مردم بر مصالح شخصی و گروهی، و انقیاد در برابر حق، و پرهیز از توصیه‌های خصوصی و شخصی، و دوری از صرف نابجای بیت‌المال و دوستی و مهربانی با رقبای دوران انتخابات، و بر حذر بودن از وسوسه شیطان و اغوای نفس اماره، توصیه می‌کنم. (۱۳۷۱/۳/۷)

ادامه جدول ۳: ویژگی‌های مؤثر بر مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی مستخرج از بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)

مضمون فراگیر	مضامون‌های پایه‌ای	مضمون‌های سازمان‌دهنده	بیانات
مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی	پاسخگویی	دولتی - عملکردی	مسئولان بلندپایه کشور، قوای سه‌گانه، از خود رهبری تا آحاد مأموران و مدیران، همه باید پاسخگو باشند؛ پاسخگوی کار خود، پاسخگوی تصمیم خود، پاسخگوی سخنی که بر زبان آورده‌اند و تصمیمی که گرفته‌اند؛ این معنای پاسخگویی است؛ این یک حقیقت اسلامی است و همه باید به آن پایبند باشیم. (۱۳۸۳/۱/۲۶)
	سیاستگذاری درست	دولتی - عملکردی	اگر سیاستگذاری به شکل صحیح نباشد، پراکنده‌کاری و احیاناً تعارض، تناقض و انحراف... مسلط خواهد شد. (۱۳۶۹/۱۲/۱۴)
	خدمتگذاری	دولتی - رویکردی	خدمت به خلق...؛ گفتمان اصلی دولت اسلامی... است. (۱۳۹۲/۶/۶)
	خردگرایی	دولتی - عملکردی	(از شاخص‌های دولت) حکمت و خردگرایی در کارها است (۱۳۹۲/۶/۶)
	استفاده از ظرفیت کارشناسی	دولتی - رویکردی	کار کارشناسی، مطالعه درست، ملاحظه جوانب و آثار و تبعات یک اقدام، و حتی گاهی ملاحظه تبعات یک اظهارنظر... این خردگرایی و حکمت در مدیریت‌ها و در کارها است و از جمله شقوق همین حکمت، استفاده از ظرفیت بالای کارشناسی در مسائل کشور است. (۱۳۹۲/۶/۶)
	توانمندی سیاستگذاران/مجریان	دولتی - عملکردی	اگر کسی واقعاً در بخشی از بخش‌های کشور احساس می‌کند که کفایت لازم برای این کار را ندارد، معلوم نیست که پذیرش آن کار، مشروع باشد. چون قبول این کار، به معنای این است که تعهد کند و بپذیرد که این کار را به انجام برساند. این، بدون کفایت و لیاقت، امکانپذیر نیست. (۱۳۷۲/۵/۱۲)
	راه‌گشا بودن قوانین/سیاست‌ها	دولتی - عملکردی	در همه مسائل احتیاج داریم به قانون‌های راه‌گشا. (۱۳۹۰/۱۲/۱۸)
	تأمین عدالت اجتماعی	دولتی - عملکردی	استقرار عدالت اجتماعی... از آرمان‌های اساسی است. (۱۴۰۰/۲/۲۱)
	شفافیت	دولتی - عملکردی	مسئولان جز در موارد نظامی، امنیتی و اموری که با دشمن مقابله داریم، باید شفاف باشند و هیچ رازی را از مردم پنهان نکنند. (۱۳۹۷/۷/۳۰)

ادامه جدول ۳. ویژگی‌های مؤثر بر مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی مستخرج از بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)

بیانات	مضمون‌های سازمان‌دهنده	مضمون‌های پایه‌ای	مضمون فراگیر
اعتقاد به اراده مردم و نیروی مردم و مخالفت با تمرکزهای دولتی... در مسائل اقتصادی، تکیه به مردم؛ در مسائل نظامی، تکیه به مردم؛ در مسائل سازندگی کشور... (از شاخص‌های دولت باید باشد). (۱۳۹۴/۳/۱۴)	دولتی - رویکردی	اعتماد/ باور داشتن به مردم	مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی
بنای جمهوری اسلامی بر اعتماد به مردم و اعتقاد به مشارکت مردم است. (۸۷/۹/۲۴)	دولتی - رویکردی	صداقت با مردم	
گفتگوی صادقانه با مردم هم یکی از کارهایی است که به مردمی‌بودن کمک می‌کند. (۱۴۰۰/۵/۱۲)	دولتی - رویکردی	نداشتن نگاه از بالا	
مسئول کشور، خودش را دارای شأن و روحیه خدمتگزاری به مردم بداند؛ نگاه، از بالا نباشد... خیلی از این مردم از ما بالاتر هم هستند. (۱۳۹۹/۴/۷)	دولتی - رویکردی	توسعه تفاهم اجتماعی	
توسعه تفاهم اجتماعی... (۱۳۸۱/۱۱/۱۵)	دولتی - رویکردی	مدارا با مخالف	
کسی که با یک نهاد مهم و با اساس نظام مخالف است، شما باید امنیت محیط زندگی‌اش را تأمین کنید. (۱۳۷۹/۱۱/۲۵) اگر به نام انقلابی‌گری و عدالت‌خواهی، به برادران خودمان، به مردم مؤمن، به کسانی که از لحاظ فکری با ما مخالفند، اما می‌دانیم که به اصل نظام اعتقاد دارند، به اسلام اعتقاد دارند، اهانت کردیم، از خط امام منحرف شده‌ایم. (۱۳۹۰/۳/۱۴) ما به‌عنوان حکومت، این مخالفی که در داخل جامعه وجود دارد - ولو مخالف نظام هم هست - تا وقتی که توطئه و معارضه نکرده است، جان و مال و عرض و ناموس و حیثیت او امانت است؛ ما باید از او دفاع کنیم و می‌کنیم... حکومت نسبت به همه آحاد مردم وظیفه‌ای دارد؛ مسلمان باشند، غیرمسلمان باشند؛ موافق نظام باشند، مخالف نظام باشند؛ تا وقتی به معارض و توطئه‌کننده و برخوردکننده و عامل دشمن تبدیل نشده‌اند، رفتار حکومت با آنها، رفتاری مثل مؤمنین و مثل بقیه مردم است و هیچ تفاوتی ندارد. (۱۳۷۹/۲/۲۳)	دولتی - رویکردی		

ادامه جدول ۳: ویژگی‌های مؤثر بر مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی مستخرج از بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)

بیانات	مضمون‌های سازمان‌دهنده	مضمون‌های پایه‌ای	مضمون فراگیر
پیوند حقیقی با مردم، مستلزم حضور در میان آنان و دورنشدن از سطح متوسط زندگی آنان است. ساده‌زیستی و پرهیز از اسراف و پرهیز از هزینه‌کردن بیت‌المال در امور شخصی و غیرضروری، شرط لازم برای حفظ این پیوند است. ترویج فرهنگ اشرافی‌گری و تجمل ... عامل گسیخته‌شدن پیوند ... با مردم است. (۱۳۸۳/۳/۶)	دولتی - رویکردی	ساده‌زیستی دولت‌مردان	مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی
بسیج یعنی متن مردم؛ آن مردمی که می‌توان امید دفاع از انقلاب را از آنها داشت. (۱۳۶۹/۹/۱)	مردمی	حضور سازمان‌یافته مردم به‌عنوان بسیج در صحنه‌های گوناگون	
امروز میدان‌دار و صحنه‌گردان اصلی مردمند. (۱۴۰۰/۳/۲۸)	مردمی	میدان‌داری مردم	
مقصود ما از تحول، ایجاد یک حرکت جهشی...در...بخش‌های حکمرانی کشور و... و به‌طور خلاصه، حفظ و تقویت اصول و خطوط اساسی انقلاب و نوآوری در شیوه‌ها و روش‌ها و کارکردها. (۱۴۰۰/۲/۲۱)	دولتی - عملکردی	تنظیم‌گری	
آئین حکمرانی از کتاب خدا گرفته می‌شود. (۱۳۹۹/۱۲/۲۱)	مبانی	دین‌مداری	
«قانون‌گرایی خیلی مهم است. قانون ریل است؛ از این ریل اگر چنانچه خارج شدیم، حتماً آسیب و صدمه است. گاهی قانون ناقص است، گاهی قانون معیوب است؛ اما همان قانون معیوب هم اگر چنانچه عمل نشود - [قانونی] که منتهی به بلبشو و هر که هر که خواهد شد - ضرر آن عمل‌نشدن، بیشتر از ضرر عمل‌کردن به قانون [است]. این را باید نهادینه کرد؛ در مجموعه دستگاه‌ها این باید نهادینه بشود» (۱۳۹۲/۶/۶)	دولتی - عملکردی	قانون‌گرایی	
ازجمله مهم‌ترین کارها، مبارزه با فساد است. مبارزه با فساد، یک جنبه اخلاقی محض نیست؛ اداره کشور متوقف به مبارزه با فساد است. (۱۳۸۳/۳/۲۷)	دولتی - عملکردی	مبارزه با فساد	
مشروعیت من و شما وابسته به مبارزه با فساد، تبعیض و نیز عدالت‌خواهی است. این، پایه مشروعیت ماست. (۱۳۸۲/۶/۵)			

نتیجه‌گیری

تحول در حکمرانی امنیتی با رویکرد مردمی‌سازی باید از اصلی‌ترین اهداف گام دوم انقلاب اسلامی باشد. هدف این مقاله شناخت و برشماری ویژگی‌های مؤثر بر مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی بود. برای تحقق این هدف، نویسنده پس از ارائه مباحث مقدماتی، مفاهیم مهم پژوهش را تعریف کرد. در ادامه نیز با بهره‌گیری از بیانات مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی)، مهم‌ترین ویژگی‌های مورد نظر مشخص شد.

بر مبنای آنچه گفته شد حکمرانی امنیتی دستوری و آمرانه و تحکمی (سنتی و غیرمردمی) که در بیشتر مواقع با توهین و تحقیر همراه خواهد بود، با اصالت‌بخشی به این گزاره که «داخل و مردم، ریشه هستند»، جای خود را به حکمرانی امنیتی مشارکتی مردم‌پایه داده است که دارای مزایایی همچون افزایش شفافیت و مسئولیت‌پذیری متقابل است؛ در واقع از آنجا که روش اخیر، مبتنی بر مشارکت مردم و گروه‌ها است، به دلیل «همکاری و هم‌افزایی»، هم هزینه‌های پیاده‌سازی و اجرا کاهش می‌یابد و هم گروه‌ها و آحاد جامعه، ضمن پذیرش مسئولیت آن، هزینه‌های اجرای آن را با «رضایت» می‌پردازند. در این فرایند تعاملی - مشارکتی است که می‌توان قواعد متناسب را استخراج و تصویب و اجرایی کرد و مقاومت‌ها را به حداقل رساند.

یافته‌های این نوشتار نشان می‌دهد، موتور محرک به‌منظور حرکت در مسیر اجتناب‌ناپذیر مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی، دولت است که البته با توجه به نهادینه‌شدن نوع سنتی حکمرانی، کاری بسیار دشوار و پیچیده خواهد بود؛ به تعبیری فراروی دولت «راهکارهای نرم» و «گزینه‌های سخت» قرار دارد. دولت باید بخشی از قدرت و اختیار خود را واگذار کند. بدون نقش‌آفرینی مردم، حکمرانی امنیتی، شکننده و پرهزینه خواهد بود.

به عقیده نویسنده با کاربست این ویژگی‌ها می‌توان گام بلند و مهمی در تحقق مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی برداشت. این تدابیر و سیاست‌ها لازم و ضروری است و باید مبنای تدوین راهبردها و قوانین قرار گیرد.

بدون تردید حکمرانی امنیتی با ویژگی‌هایی مانند «تمرکززدایی از تصمیم‌گیری‌ها، توجه به مطالبات مردم، اقتناع فکری و پرهیز از تحمیل، رعایت حقوق مردم، شناخت خواسته‌ها و نیازهای مردم، پرهیز از گروه‌گرایی، پاسخگویی، سیاستگذاری درست، خدمتگزاری، خردگرایی، استفاده از ظرفیت کارشناسی، توانمندی سیاستگذاران/ مجریان، راه‌گشایان/ قوانین/ سیاست‌ها، تأمین عدالت

اجتماعی، شفافیت، اعتماد/ باور داشتن به مردم، صداقت با مردم، نداشتن نگاه از بالا، توسعه تفاهم اجتماعی، مدارا با مخالف، ساده‌زیستی دولت‌مردان، حضور سازمان‌یافته مردم به‌عنوان بسیج در صحنه‌های گوناگون، میدان‌داری مردم، تنظیم‌گری، دین‌مداری، قانونگرایی و مبارزه با فساد» واجد صفت متعالی «مردمی» خواهد بود؛ صفتی که متضمن رضایت، امنیت، ثبات سیاسی، نظم اجتماعی، بالندگی و تعالی، شکوفایی و اعتمادزایی است.

در مقام جمع‌بندی باید گفت مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی در اشکال مشارکتی یا تعاملی و... به‌مثابه یک الزام، ناگزیر از توجه به ویژگی‌های یادشده است. «حکمرانی امنیتی مردمی‌شده» تحت تأثیر عملکرد و تجربه گذشته، فشار الزامات کنونی و نیازهای آینده، مقوله‌ای چندبُعدی و چندلایه است و راهبری آن نیاز به تخصص و دانش اکتسابی دارد. براینده مردمی‌سازی حکمرانی امنیتی، میدان‌داری مردم و هدایت و نظارت دولت، پویایی و استحکام ساخت درونی و قدرت نظام، حرکت به‌سوی رضایت‌مندی و جهشی به‌منظور دستیابی به «دولت اسلامی» است.

فهرست منابع

- Khamenei.ir امام خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات. قابل دسترسی در: رضایی، مهدی و نخجوانی، نرگس (۱۳۹۹). حکمرانی امنیت ملی در پرتو نظریه قضایی‌سازی سیاسی: بهینه‌سازی نقش قوه قضائیه در حکمرانی امنیت ملی، *فصلنامه مطالعات راهبردی*، سال ۲۳ (۴)، پیاپی ۹۰. صدرانیا، حسن (۱۳۹۹). ارزیابی نقش شورای امنیت کشور در ساختار حکمرانی امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، *فصلنامه مطالعات راهبردی*، ۲۳(۴)، پیاپی ۹۰. کریمی مله، علی (۱۳۹۱). تأملی نظری در نسبت حکمرانی خوب و امنیت ملی، *فصلنامه مطالعات راهبردی*، ۱۵(۴)، پیاپی ۵۸. کلانتری، فتح‌الله؛ خزلی، اکبر (۱۳۹۹). نقش مؤلفه‌های قدرت ملی در تحقق متعالی حکمرانی امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، *فصلنامه آفاق امنیت*، ۱۳(۲)، پیاپی ۴۷. لکزایی، نجف و جاویدی، رقیه (۱۳۹۸). نظریه دولت در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای، *فصلنامه علوم سیاسی*، ۲۱(۸۱).
- یزدخواستی، بهجت؛ پناهی، محمدحسین و مهری، کریم (۱۳۹۳). سیاست‌گذاری قومی مبتنی بر دیدگاه مقام معظم رهبری: تحلیل تماتیک، *دوفصلنامه علمی پژوهشی مطالعات قدرت نرم*، ۴(۱۰).

Bevir, Mark, Hall, Ian. (2013). "The Rise of Security Governance". In: Mark Bevir, Oliver Daddow, Ian Hall. (edi). *Interpreting Global Security*. New York: Routledge.

Boyatzis, R. E. (1998). *Transforming Qualitative Information: Thematic Analysis and Code Development*. CA: Sage

Braun, Virginia. Clarke, Victoria. (2006). "Using Thematic Analysis in Psychology". *Qualitative Research in Psychology*. 3 (2).

Christensen, Tom. Læg Reid, Per. (2019). "Organizing for Societal Security and Crisis Management: Governance Capacity and Legitimacy: Governance Capacity and Legitimacy". In: *Societal Security and Crisis Management*. University of oslo.

Daase, Christopher. Friesendorf, Cornelius. (2010). "Security governance and the problem of unintended consequences". in: Christopher Daase and Cornelius Friesendorf (Edi). *Rethinking Security Governance*. New York: Routledge.

Ehrhart, Hans-Georg. Hegemann, Hendrik & Kahl, Martin. (2014). "Putting Security Governance to the Test: Conceptual, Empirical, and Normative Challenges". *European Security*. 23 (2).

Gaoussou Diarra. (2012). *The Governance Doctrine and the Agenda of Multilateral Institutions in Developing Countries: an International Political Economy Approach*. Economics and Finance. Université d'Auvergne - Clermont-Ferrand I.

Hameiri, Shahar. Jones, Lee. Sandor, Adam. (2018). "Security Governance and the Politics of State Transformation: Moving from Description to Explanation". *Journal of Global Security Studies*. 3 (4).

Hufty, M. (2011). *Investigating Policy Processes: The Governance Analytical Framework*. In: U, Wesmann & H. Hurni. (eds). *Research for Sustainable Development: Foundations, experiences, and perspectives*. Geneva: Geographica Bernensia.

Jessop, Bob. (2003). "Governance and Metagovernance: On Reflexivity, Requisite Variety, and Requisite Irony". In: Henric P. Bang (edi). Governance as social and Political Communication. Manchester: Manchester University Press.

Krahmann, Elke. (2003). "Conceptualizing Security Governance". Cooperation & Conflict. 38 (1).

Liao, Danzi. (2012). "Security Governance: An Alternative Paradigm?". International Journal of Social Science and Humanity. 2 (1).

Senellart, Michel. (Edi). (2007). Michel Foucault, Security, Territory, Population: Lectures at the Collège de France, 1977-78. Translated by Graham Burchell. London: Palgrave Macmillan.

Smith, B.C. (1998). "Participation without power: subterfuge or Development". Community Development Journal. vol 33. No 3.

Van Dijck, J., Thomas, T. & De Waal, M. (2018). Platform Society. New York: Oxford University Press.

World Economic Forum. (2019). The Global Risks Report 2019. Geneva: World Economic Forum.